

recorregut divers, múltiple, tant per les aportacions de personatges concrets (Friedrich Diez, Gustav Gröber, Bernard Schädell, probablement el més destacat, Eberhard Vogel), com per ciutats significades (Hamburg, Friburg, Erlangen-Nuremberg, les Setmanes Catalanes a Berlín, Tübingen i Frankfurt, on l'autor va desenvolupar bona part de la seua carrera acadèmica i hi va fundar la Biblioteca Catalana, que, amb trenta-sis mil volums, és la més important fora dels Països Catalans), i també per diferents obres, entre les quals sobresurt *Carrers de frontera* (2007, amb edició en alemany el 2008), tesis de tema català, l'Associació Germano-Catalana (Deutscher Katalanistenverband), igualment fundada per ell el 1983, la indispensable *Zeitschrift für Katalanistik* (1988-2015), o diverses bases de dades catalanístiques alemanyes.

Aquest contacte continuat entre les dos cultures ha fet que, avui, trenta-tres universitats alemanyes ofereixin estudis o cursos de català. I això és així gràcies també a la Xarxa d'Universitats de l'Institut Ramon Llull a través dels lectorats de català, que majoritàriament finança, però que són i han de ser una estratègia clau d'internacionalització tant de la nostra llengua com de la nostra cultura. Tant és així que Stegmann acaba sentenciant que «si volem analitzar críticament en què consisteix l'oferta docent de catalanística actual, hem d'admetre que en bona part de les universitats són només els lectors els qui s'hi dediquen», per la qual cosa, com diu una línia abans, i són paraules que comparteixo plenament des de l'experiència pròpia, «es veu clarament com seria important d'institucionalitzar aquests lectorats d'una manera estable» (p. 264).

En conclusió, si hi ha una idea clau que recorre *El plaer de llegir literatura catalana*, a part d'aquell objectiu explícit per l'autor i subjacent en el mateix títol del llibre, és la de modernitat. Els assajos literaris vistos en conjunt conceben la interpretació de les obres de Brossa, de Mira i de Martorell (no em sembla casual ni gratuïta la tria concreta d'aquests dos narradors valencians), i en menor mesura la de Mistral, des d'aquesta perspectiva: què les fa vigents, què les converteix en universals, com funcionen els mecanismes de creació d'aquests autors i per què es pot afirmar que són comunicacions estètiques exitoses en el sentit que aconsegueixen el seu propòsit, que no és altre que el lector frueixi en llegir-les, però que ho faci de forma activa, implicant-s'hi i apropiant-se-les. I això sense l'existència de la recerca i el rigor filològic seria una autèntica quimera.

Andratx BADIA-ESCOLÀ
Universidade de Santiago de Compostela
Universitat de Lleida

TROTTER, David (ed.) (2015): *Manuel de la philologie de l'édition*. Berlin / Boston: De Gruyter (Manuals of Romance Linguistics, 4), 479 p.

El manual que presentem forma part d'una col·lecció que serà un referent important en la romanística de la primera meitat del segle XXI. Ens permetem de fer-ne una petita explicació, ja que aquest és el primer volum que se'n ressenya als *ER*. La intenció de la col·lecció, tal com s'explica en les p. V-VI del volum que tenim entre les mans, escrites pels directors de la col·lecció, és d'actualitzar i completar les dues grans enciclopèdies modernes de la romanística: el *Lexikon der romanistischen Linguistik* (LRL, 1988-2005) i la *Romanische Sprachgeschichte* (RSG, 2003-2008). En aquest cas, però, el relleu no es presenta en forma d'enciclopèdia sinó en forma de volums individuals d'una col·lecció: *Manuals of Romance Linguistics*, editada per De Gruyter. Està previst que la col·lecció arribi a tenir 60 volums que tractaran cadascun, o bé específicament una llengua romànica, o bé un àmbit temàtic o camp d'estudi, posant especialment en relleu les tendències i els mètodes més nous que no han estat tinguts en compte en les enciclopèdies anteriors. La col·lecció és dirigida per Günter Holtus (Universitat de Göttingen) i Fernando Sánchez Miret (Universitat de Salamanca) i cada volum és a cura d'un (o uns) editor(s). Cada volum serà redactat integralment en una llengua; està previst que sigui o en una de les llengües romàniques més conegudes (francès, italià, espanyol; excepcionalment, portuguès) o en anglès, que «permet de

donner une dimension internationale et interdisciplinaire aux thèmes qui sont d'un intérêt plus général» (p. V). Constatem, doncs, que l'alemany no és, ja no la primera o una de les primeres, sinó ni tan sols una llengua possible de la romanística. Un procés que s'ha accelerat en els darrers anys i que no deixa de semblar-nos empobridor als qui tenim una formació més clàssica. Fins ara (octubre de 2017), s'han publicat 16 volums, dels quals 11 entrarien en la tipologia de manuals de caire metodològic o general sobre un tema, i 5, en la dels dedicats a una llengua en concret. Els generals estan tots redactats en francès (6) o anglès (5), mentre que les altres llengües (italià, 3, i portuguès, 1) estan reservades als volums que tracten d'una llengua en particular (en italià, els manuals dedicats al friülà, a l'italià i al sard; i en portuguès, el dedicat al portuguès; el manual dedicat a la llengua francesa està en francès). Distribució significativa, que no cal comentar.

Concretament, el volum que presentem correspondria a la tipologia que hem esmentat de volums dedicats a un camp d'estudi i, en aquest cas, es tracta d'un volum dedicat a l'edició de textos i escrit íntegrament en francès. El volum està editat pel malaguanyat romanista britànic David Trotter, especialista en anglonormand i president de la *Société de Linguistique Romane* en el moment de la seva mort (vegeu la nota necrològica de J. Hawkey, *ER* 38, 2016, p. 608-609). Escau, dins d'una col·lecció dedicada a la lingüística romànica, dedicar un número a l'edició dels textos medievals; aquest és el tema del volum per bé que s'expressa amb un títol que, per a la nostra oïda, que tanmateix no és la d'un nadiu, exhibeix una estructura una mica estranya.

David Trotter presenta un "estat de la qüestió" en la seva introducció (p. 1-18). Un text clar i interessant, que subratlla especialment les diferents tradicions, els diferents problemes i desiderata que es plantegen en el camp d'estudi del volum, i assenyalava els diferents articles on es tracta cada tema. Una excel·lent introducció, i encara de lectura amena, per endinsar-nos en el volum.

Els 16 articles numerats que segueixen la introducció (que està numerada com a 0) es reparteixen en agrupacions temàtiques: «Les éditeurs devant les traditions différentes», que recull 5 articles; «L'édition électronique», tres articles; «Textes en caractères non-romans», 2 articles; «Textes non-littéraires», 2 articles; «Textes particuliers», 2 articles i «Au-delà du texte», 2 articles. Com veurem en analitzar cadascuna de les parts, no es tracta tant d'oferir un panorama exhaustiu de cada un dels temes, sinó de donar-ne una mostra que sigui interessant i metodològicament rellevant.

El primer bloc d'articles és el més nodrit; cinc articles que constitueixen un resum de les diferents tradicions en els diferents països de la Romània pel que fa a l'edició de textos. El primer article, de Francesco Carapezza, tracta de la tradició en la filologia gal·loromànica, francesa i occitana, fent un seguiment de la seva història («Entre théorie et pratique en ecdotique galloromane», p. 21-43). Tot seguit, se'ns presenta un cas particular: el de l'edició del roman en prosa *Guiron le Courtois*, tasca que permet reflexionar sobre els mètodes d'edició d'aquests grans textos en prosa («L'édition critique des romans en prose: le cas de *Guiron le Courtois*», p. 44-80). Un breu article de Nadia R. Altschul («L'espagnol castillan médiéval et la critique textuelle», p. 81-94), de títol igualment estrany, analitza d'una manera que ens sembla superficial la tradició de l'edició de textos castellans. El darrer domini geogràfic nacional que es tracta és el del romanès. L'article d'Alexandru Mareş («L'édition des textes roumains anciens», p. 95-130) té l'interès de presentar un àmbit segurament poc conegut entre els romanistes, tot i que, òbviament, la major part del seu article parla de textos escrits en alfabet ciríl·lic (cf. la part dedicada als alfabetos n'latins) i certament no medievals. Clou la secció un article que parla de l'edició entre "tradicions diferents", però en aquest cas no es tracta de les pràctiques en els diferents àmbits geogràfics, sinó de «L'édition de texte – entreprise à la fois linguistique et littéraire» (p. 131-151), de Raymond Wilhelm. L'autor hi fa unes observacions ben encertades sobre la necessitat de superar el divorci entre estudis lingüístics i literaris i la de no oblidar el vessant de la lingüística històrica davant de les tendències actuals orientades vers la lingüística general (p. 148).

La part dedicada a l'edició electrònica, imprescindible en un manual modern, consta de tres articles. El de Christiane Marchello-Nizia, Alexey Lavrentiev i Céline Guillot-Barbance presenta el projecte de l'edició electrònica de la *Queste del saint-Graal* (p. 155-176), el de Costanzo Di Girolamo i Oriana Scarpati presenta el projecte RIALTO de textos occitans medievals, ben conegut entre els especialistes

(p. 177-193), i el d' Andrea Bozzi, «Entre texte et image: la méthode de Pise» (p. 194-215), que presenta didàcticament una aplicació electrònica, TS_app, en distribució sota llicència Creative Commons, per a l'edició de textos.

Només dos articles dedicats a textos en caràcters hebreus conformen la part destinada a textos en caràcters no llatins (potser hauríem usat aquesta expressió i no la de «caràcters no romànics» que trobem, en francès, en l'encapçalament). Marc Kiwitt «L'ancien français en caractères hébreux» (p. 219-236) i Guido Mensching «Éléments lexicaux et textes occitans en caractères hébreux» (p. 237-264).

La secció de «Textes non-littéraires» inclou també dos articles. Els dos mostren projectes diferents, però, un altre cop, estrictament gal-loromànics. Martin Glessgen, en el seu article «L'écrit documentaire médiéval et le projet des *Plus anciens documents linguistiques de la France*» (p. 267-295), presenta l'evolució d'aquest venerable projecte centenari, des dels seus inicis amb Paul Meyer fins a l'actualitat, amb la versió electrònica. Anja Overbeck, «L'édition de textes médiévaux: la méthode de Trèves» (p. 296-316), ens introdueix en el mètode desenvolupat a la universitat de Trèveris en el marc de l'edició de documents luxemburguesos del segle XIII.

Sota el títol «Textes particuliers», que ja deixa entreveure l'heterogeneïtat i particularitat del seu contingut, es recullen dos articles. La problemàtica de les traduccions medievals, tema d'un interès indubtable, és tractada per Claude Buridant en el seu article «Édition et traduction» (p. 319-368). Es tracta d'un article llarg i dens que proposa una tipologia de les traduccions medievals i se centra després en el projecte d'edició de la *Chronique des rois de France*, traduïda del llatí. L'article es clou amb una bibliografia extensa d'instruments, traduccions i edicions i estudis. L'altre article de la secció és el de Frédéric Duval, que, sortint del marc cronològic establert en la introducció, tracta de les edicions de textos (francesos) del XVII («Les éditions de textes du XVIIe siècle», p. 369-393). La contribució té un interès indubtable, perquè és un tema sobre el qual s'ha reflexionat i s'ha treballat molt menys que sobre l'edició de textos medievals manuscrits.

Clouen el volum dues contribucions agrupades sota el títol «Au-delà du texte»: «L'art du glossaire d'édition», de Frankwalt Möhren (p. 397-437), i «Défense et illustration du compte rendu scientifique», de Gilles Roques (p. 438-463). Una i altra potser sí que se situïn “més enllà” de l'edició dels textos medievals, més la segona que la primera, però ens semblen dos textos rellevants i de lectura imprescindible. El text de Möhren, dens però clar i il·lustrat amb exemples, acaba en el seu desè paràgraf recollint els setze punts que ha d'incloure un bon glossari. Roques, autor d'innombrables ressenyes magistrals d'edicions de textos (particularment a la *RLiR*), traça la història de la introducció de la ressenya («compte rendu») al món romànic a partir d'Alemanya.

Les darreres pàgines del volum (p. 465-479) contenen l'índex general d'autors, obres, conceptes i mots citats; totes les categories en un sol índex.

En resum, ens trobem davant d'una important contribució, que, encara que s'hagi originat en el món de la lingüística romànica, hauria de ser de lectura obligada tant per editors de textos com pels lingüistes. Si li hem de fer algun retret, segurament seria el d'un excessiu gal·locentrisme; escrivint en una revista de romanística però feta a Catalunya, hi trobem a faltar una obertura a temes o una col·laboració d'autors més acostats, ja sigui catalans o ibèrics en general (p. ex., es podria haver parlat també de textos en alfabet hebreu catalans, o també aragonesos o navarresos, i no només francesos i occitans; igualment la secció de textos no literaris és exclusivament gal·loromànica). Encara que de moltes contribucions se'n pugui extreure un interès metodològic general, no hauria estat sobrer ampliar la perspectiva amb altres contribucions. Tanmateix, la conjunció dels textos reunits apleix amb escreix les expectatives de la col·lecció; només cal lamentar que qui ha propiciat aquesta conjunció ja no ens delectarà més amb la seva personalitat i el seu treball com a romanista.

Maria-Reina BASTARDAS I RUFAT
Universitat de Barcelona